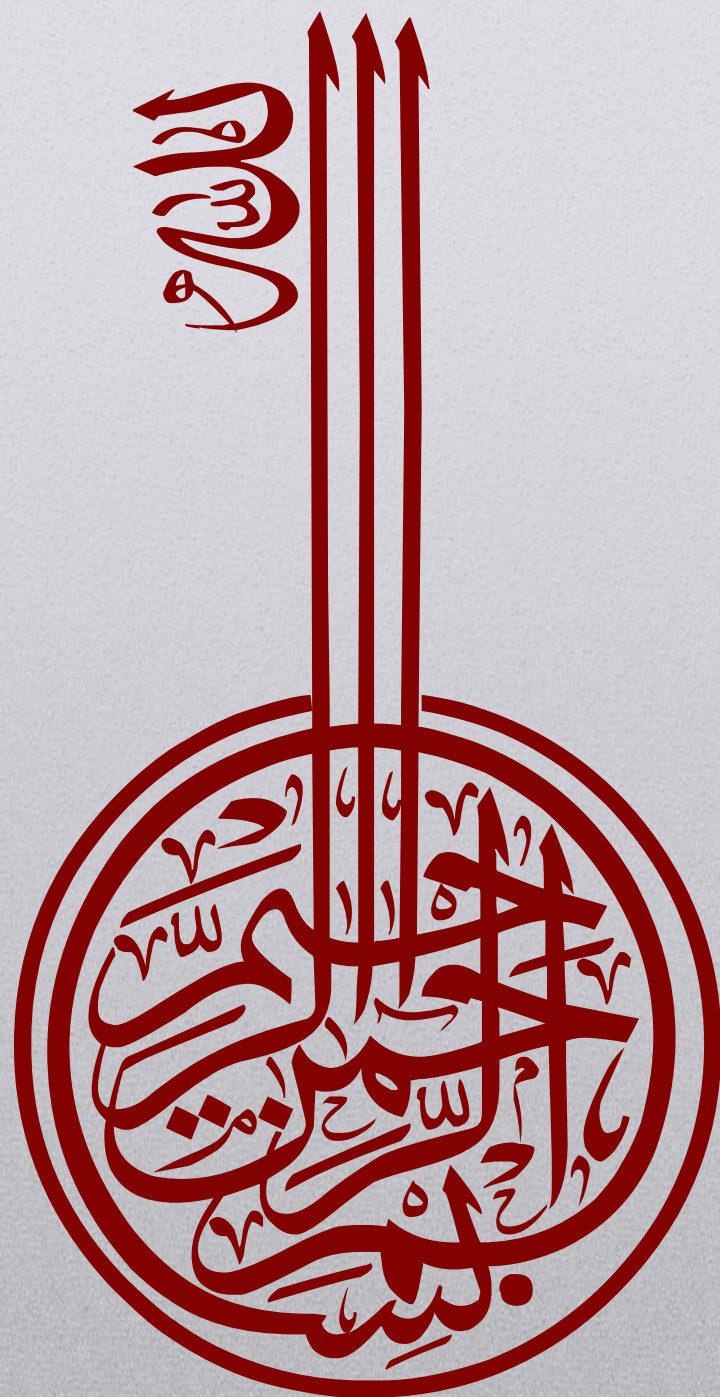

حرف اذکار صبح و شام را نباید ترک کرد؟

باضمیمه اذکار صبح و شام، از کتاب
(الأذکار النبویة، فی الحیاة یومیة)

نویسنده: شاکر الذهبی

چاپ و نشر این کتاب، برای عموم مسلمانان آزاد است

فهرست مطالب

شماره	عناوین	صفحه
۱	فصل اول: منظور از اذکار صبح و شام	۵
۲	فصل دوم: اهمیت و فوائد اذکار صبح و شام	۸
۳	فصل سوم: اذکار صبح و شام	۴۲
۴	فصل چهارم: اوقات اذکار صبح و شام	۵۱
۵	اذکار باید به صدای بلند باشد یا خفیه؟	۵۲
۶	اگر کسی نمی تواند اذکار را حفظ کند، چگونه می تواند آنرا بخواند؟	۵۳
۷	آیا می توان بدون وضوء، اذکار را خواند؟	۵۳
۸	فهرست مصادر و مراجع	۵۵

فصل اول

در این فصل، منظور از «اذکار صبح و شام» را می خوانید

منظور از اذکار

اذکار جمع است، و مفرد آن «ذکر» می آید.

وقتی که به کتب تفسیر نظری می اندازیم، درمیابیم که کلمه: «ذکر» معانی متنوعی دارد، مثلاً:

یک: ذکر به معنی قرآن، نیز آمده:

الله تعالی میفرماید: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ﴾ (فُصِّلَتْ : ۴۱).

یعنی: "بی گمان کسانی که به ذکر چون بر آنان نازل شد کافر شدند و به تحقیق که آن کتابی عزیز است».

دو: همچنان به معنی طاعت نیز آمده:

الله تعالی میفرماید: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ﴾ (المائدة : ۹۱).

یعنی: "همانا شیطان می خواهد با شراب و قمار، میان شما دشمنی و کینه بیندازد، این از مفسد دنیوی شراب و قمار است، و از مفسد دینی نیز در آنها بسیار است، از جمله این که شیطان می خواهد: «شما را از یاد الله و از نماز بازدارد».

سه: به معنای اذان و نماز فرض نیز آمده:

الله تعالی میفرماید: ﴿فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ﴾ (النور : ۳۶).

یعنی: "در خانه هایی که الله اجازه داده است که رفعت یابند».

چهار: به معنای ادای شعائر و مناسک حج نیز استعمال شده: الله تعالی میفرماید: ﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ﴾ (البقره: ۲۰۳).
یعنی: "و الله را در روزهایی معین یاد کنید".

پنج: به معنای عموم ذکر مانند: مانند عبادات قلبی از قبیل محبت الله و توکل بر او، و عبادات بدنی مانند نماز و زکات و غیره، و عبادات زبانی از قبیل تسبیح و تهلیل و تحمید و استغفار و دعاء صبح و شب و دعاء خروج از منزل و ورود به آن و دعاء دخول و خروج از مسجد و غیره نیز استعمال شده: الله تعالی میفرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ (الاحزاب: ۴۱).

یعنی: "ای مؤمنان! الله را ذکر کنید، به ذکر کردن بسیار".
نکته: هدف ما در این کتاب، همین معناست.

شش: به معنای یادآوری و فراموش نکردن و پند و اندرز نیز آمده:

الله تعالی میفرماید: ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ﴾ (آل عمران: ۱۰۳).

یعنی: "و نعمت الله را بر خود یاد کنید، آن گاه که دشمنان همدیگر بودید".

هفت: به معنای بیان رحمت نیز آمده:

الله تعالی میفرماید: ﴿ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكْرِيَّا﴾ (مریم: ۲).

یعنی: "بیان رحمت پروردگار تو بر بنده اش زکریا".

هشت: به معنای عزت و شرفت و سربلندی نیز آمده:

الله تعالی میفرماید: ﴿أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ (انبیاء : ۱۰).

یعنی: "در حقیقت ما به سوی شما کتابی را نازل کردیم که ذکر شما در آن است".

یادآوری!

اینجا هدف ما، ذکر می باشد که توسط زبان گفته می شود، و باعث اطمینان قلب و سکینت روحی و معنوی میشود، همانگونه که الله تعالی فرموده:

﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (الرعد : ۲۸).

یعنی: "آگاه باش که با یاد الله دلها آرامش می یابد".

لهمذا! اذکار صبح و شام یعنی: یاد الله تعالی در صبح و شام به کلمات و الفاظی که توسط رسول الله صلی الله علیه وسلم بیان شده، و اصحاب - رضی الله عنهم - آنرا انجام داده اند، و بواسطه آن انسان از هرنوع مصائب، مشکلات، درد، غصه و اندوه نجات یافته، و از شر انس و جن محفوظ خواهد ماند.

انتهی

ختم فصل اول

فصل دوم

در این فصل اهمیت و فوائد اذکار صبح و شام را می خوانید

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
چون شخصیتی که الگو و پیشوایی ماست،
محبوب الله تعالی، صادق مصدوق، (یعنی:
رسول الله - صلی الله علیه وسلم -)، قولاً
و عملاً، اذکار صبح و شام را انجام داده، چنانکه
در روایات صحیح، ثقه و مقبول داریم که هرگز
آنها را ترک نکرده، و برای آنها ثواب و مزدی
مقرر نموده است.

به این ترتیب، همواره مردان پیشین صالح،
اذکار صبح و شام را ترک نکرده اند، و بدان
دیگران را تشویق نموده اند، و صدها کتاب در
فضائل و فوائد آن نوشته اند.^(۱)

(۱) - مراجعه شود به کتاب: «مشکاة المصابیح»، أبواب باب ما یقول عند الصبح
والمساء و المنام.

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟

چون رسول الله - صلی الله علیه وسلم - در فضائل و فوائد اذکار صبح و شام، احادیث بسیاری دارد، مثلاً:

- هر کس سوره اخلاص و معوذتین را در صبح بخواند، او را از هر چیز کفایت می کند.

- هر کسی در صبح «سید الاستغفار» را بگوید، اگر بمیرد، وارد بهشت می شود.

- هر کس روزانه صد بار «سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ» بگوید، گناهان او محو می شوند.

- هر کس ده بار روزانه بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ...» ثواب آن مانند ثواب کسی است که چهار برده از فرزندان اسماعیل را آزاد کرده باشد.^(۱)

(۱) - در فصل دوم ان شاء الله، این احادیث را با سند ذکر می کنم.

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
از انس - رضی الله عنه - روایت است که
رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم -
فرمودند: «اگر من با گروهی بنشینم که از
نماز صبح تا طلوع آفتاب ذکر الله تعالی را
بکنند، در نزد من دوست داشتنی تر از آزاد
کردن چهار برده از فرزندان اسماعیل؛ است،
و اگر با گروهی بنشینم که الله را از نماز
عصر تا غروب آفتاب یاد کنند، نزد من از آزاد
کردن چهار برده دوست داشتنی تر است».
أبو داود شماره ۳۶۶۷، وألبانی أنرا حسن
دانسته است. (۱)

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
 شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - بعد
 از ادای نماز فجر در جای نمازش می
 نشست و تا هنگامی که خورشید به خوبی
 بالا می آمد به خواندن اذکار مشغول بود
 اگر کسی علت این کار را می پرسید، می
 گفت:

«هذه غدوتي لو لم اتغد، هذه الغدوة
 سقطت قواي».

یعنی: «این صبحانه من است، اگر این
 صبحانه را نخورم قوایم ضعیف می شود».^(۱)

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟

امام ابن قیم - رحمه الله - می گوید:

«أذکار الصباح والمساء بمثابة الدرع، كلما زادت سماکته، لم يتأثر صاحبه، بل تصل قوة الدرع، إلى أن يعود السهم فیصیب من أطلقه».

یعنی: «اذکار صبح و شام به عنوان سپری هستند که هر چقدر ضخامتش بیشتر باشد، بهتر از صاحبش محافظت می کند! و قدرت این سپر به جایی می رسد که تیرهایی که به سوی پرتاب میشود را به سوی پرتاب کننده برمی گرداند!»^(۱)

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
همچنان امام ابن قیم جوزی - رحمه الله - می
گوید:

یکی از فوائد ذکر خواندن این است که به شخص
ذاکر قدرت می بخشد، طوری که به وسیله این اذکار
کاری را انجام می دهد که گمان می رود بدون
خواندن این اذکار موفق به حصول آن نشود. (۱)
ومیفرماید: «أن ذکر الله عزوجل یذهب عن القلب
مخاوفه کلها وله تأثیر عجیب فی حصول الأمن فلیس
للخائف الذی قد اشدت خوفه أنفع من ذکر الله عز و جل
إذ بحسب ذکره یجد الأمن ویزول خوفه حتی کأن
المخاوف التي یجدها أمان له والغافل خائف مع أمنه
حتى کأن ما هو فیه من الأمن کله مخاوف ومن له
أدنی حس قد جرب هذا وهذا والله المستعان».

چرا باید «اذکار صبح وشام» را ترک نکنیم؟

امام ابن کثیر - رحمه الله - می گوید:

«البسوا معطف الأذکار لیقیکم شرور الانس والجان، و دثروا أرواحکم بالأستغفار لتُمحى لکم ذنوب اللیل والنهار، و إن أصابکم ما تکرهونه فسترضون وتتیقنون بأنه خیر قدره لکم ربکم لأنکم قد تحصنتم بالله.»^(۱)

(۱) - الوابل الصیب، (ص: ۷۱).

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟

امام نووی - رحمه الله - می گوید:

«فمن وفق للعمل بكلها فهي نعمة
وفضل من الله تعالى عليه وطوبى له،
ومن عجز عن جميعها فليقتصر من
مختصراتها على ما شاء ولو كان ذكرا
واحدا».

یعنی: «هر کس توفیق یافت که اذکار صبح
و شام را بگوید بداند که این نعمت الهی
است و خوشا به حال او، هر کس نمی تواند
که همه آن را بگوید به مختصر آن بسنده
کند، حتی اگر یک ذکر باشد»^(۱).

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
حافظ ابن صلاح - رحمه الله - می
گوید:

«من حافظ علی اذکار الصباح والمساء و
اذکار بعد الصلوات و اذکار النوم عُد من
الذاکرین الله کثیراً».

هر کس بر اذکار صبح و شام، اذکار بعد
نماز و خواب محافظت داشته باشد،
از ذاکرین الله، کسانی که الله را بسیار یاد
می کنند، محسوب خواهد شد.^(۱)

(۱) - الأذکار للنووی، (ص: ۱۰) ..

امام شوکانی - رحمه الله - می گوید:
از بزرگترین اذکاری که مزد و پاداش آن بسیار
است:

اذکار (مسنون) و ثابت شده در صبح و شام می
باشد؛ زیرا تمام اموری که برای یک انسان نفع
است، و او را از انواع شر و فتنه ها محفوظ می
دارد؛ در اذکار صبح و شام نهفته شده است.

پس کسی که می خواهد از آفات، مصیبت ها
و مشکلات دنیوی در امان بماند، فلاح و رستگاری
به خیر در روز رستخیز نصیبش گردد، پس بدان
مواظبت نماید، و هر صبح و شام در خواندن آن؛
کوشا باشد. (۱)

(۱) - قطر الولی (۱/۳۸۶)، با اندکی تصرف.

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
 شیخ عبدالعزیز طریفی - فک الله اسره - می
 گوید:

اذکار صبح و شام، ترا از صف غافلان بیرون می
 کند، پس ای دوست گرامی؛ همواره بدان
 مواظبت نما.

الله تعالی میفرماید: ﴿وَأذْكُرُّ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ
 تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
 وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾
 [الأعراف/۲۰۵]. و پروردگارت را در دلت به
 زاری و بیمناکی و بدون آنکه صدایت را بلند
 کنی در صبح و شام یاد کن و از غافلان مباش.

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - می
گوید:

«اذکار الصباح والمساء، أشد من سور
یا جوج وما جوج فی التحصن لما قالها
بحضور قلب».

یعنی: «اذکار صبح و شام از سدی که
یا جوج و ما جوج در آن حبس هستند،
مستحکم تر است، برای کسانی که
حضور قلب دارند و با تأمل و تدبیر آنرا
می خوانند».

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
دکتور ایمن خلیل البلوی - حفظه الله -
می گوید:

«از بهترین مواردی که سبب فراخی
صدر می شود، اذکار صبح و شام توأم با
چشیدن لذت معانی آن است.»

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟

شیخ عبدالرحمن سعدی رحمه الله در تفسیر راستین در تفسیر آیه: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ...﴾، (تا) ﴿وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ (۳۵) [الأحزاب: ۳۵]. «به راستی مردان و زنان مسلمان، و مردان و زنان مومن، (تا...) که الله را بسیار یاد می کنند، الله برایشان آمرزش و پاداش بزرگی آماده کرده است.»

می گوید: و مردان و زنانی که الله را زیاد یاد می نمایند و در بیشتر اوقات الله را یاد می کنند به خصوص اوقات اذکار، مانند اذکار صبح و شام و اذکار پس از نمازهای فرض.^(۱)

(۱) - تفسیر «تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان»، ترجمه فارسی آن: «تفسیر راستین، مترجم: د. محمد گل گمشاد زهی».

همچنان در تفسیر آیه: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ﴾ (۴۴) (احزاب: ۴۴): «روزی که الله را ملاقات می کند، درودشان سلام است».

می نویسد: الله والامقام مؤمنان را فرمان می دهد تا بسیار او را ذکر نمایند، از قبیل گفتند: لا إله إلا الله، الحمد لله، سبحان الله، الله اکبر، و هرگفتاری که سبب نزدیک شدن به الله متعال گردد. و حداقل این است که انسان به اذکار صبح و شام و اذکاری که بعد از نمازهای پنجگانه و اذکاری که به هنگام رخدادها و در مناسبت های مختلف گفته می شوند پایبند باشد. و آدمی باید همیشه و در همه اوقات و در همه حالات به ذکر الله پایبند باشد چون این عبادتی است که انجام دهنده اش را پیش می برد، و روح و روان او را آرام می کند و سبب محبت و معرفت الله می گردد، و انسان را بر انجام کار خیر و یاری می کند تا زیانش را از گفتن سخن زشت باز دارد. (۱)

(۱) - تفسیر «تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان»، ترجمه فارسی آن: «تفسیر راستین، مترجم: د. محمد گل گمشاد زهی».

چرا باید «اذکار صبح وشام» را ترک نکنیم؟

شیخ محمد صالح منجد فک الله اسره می گوید:
خیلی از کسانی که از ضعف ایمان می نالند و ناراحت هستند، انجام برخی اعمال مؤثر در رفع ضعف ایمان از قبیل قیام شب و نوافل بر آنان سنگینی می کند. بنابراین بهتر است که خودشان برای رفع قساوت قلب و ضعف ایمان، بر این امر از طریق انجام اعمال مؤثر، حرص و اشتیاق ورزند و دست به کار شوند و برخی اذکار مؤثر را پیشه ای خود سازند؛ مانند: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»، «سبحان الله و بحمده، سبحان الله العظيم» و «لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» و .... همچنین باید بر آن دسته از اذکار و دعاهایی را که مطابق سنت در

جاها یا زمان های مشخصی خوانده می شوند، پایبندی نمایند؛ مانند: اذکار صبح و شام، خواب و بیداری، اذکار خواب، سفر، باران، اذان، مسجد، استخاره، و دعای پیش از دخول به دستشویی، دعاها و اذکار وقت نزول بلا یا مصیبت، باد و دیدن هلال ماه، دعای سواری (هنگام سوار شدن بر مرکب)، سلام، عطسه، دعای شنیدن آواز خروس، بانگ الاغ و صدای سگ، دعای کفّاره ای مجلس و دعای دیدن بلازدگان و دیگر دعاهاى مسنون که در اوقات یا مکان های مشخصی خوانده می شود؛ قطعاً کسی که بر اذکار و دعاهاى مسنون، پایبندی کند، تأثیر مستقیم و زنده ای بر قلبش می یابد. ^(۱)

(۱) - پدیده ای ضعف ایمان، (ص: ۸۳).

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
شیخ ابن جبرین - رحمه الله - می گوید:
«مسلمان همواره باید خودش را با دعا‌های
نبوی و اوراد مسنون قرآن و احادیث حفاظت
کند و به اذکار صبح و شام پایبند باشد؛ با این
امور است که الله تعالی او را از مکر
مکرورزان و شیاطین حفاظت می نماید.»^(۱)

---

(۱) - اللؤلؤ المکین، (ص: ۱۰).

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟

یکی از علمای معاصر می گوید:

«بر مسلمان لازم است که اذکار صبح و شب را فراموش نکند و به پیامبر صلی الله علیه وسلم اقتدا نماید، به همین سبب فرد مسلمان همواره در حال ذکر و یاد پروردگار خویش و با قلب خود شب و روز با او در ارتباط می باشد. الله بنده ای را که دائما او را ذکر می نماید، یاد می کند، و هر کس الله را در میان جمع یاد کند، الله نیز او را در جمعی بهتر از آن یاد می کند، گناهان او را می آمرزد و او را از خطا و اشتباه پاک می دارد.»

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
دكتور عائض القرني - حفظه الله - می
گوید:

«اذکار صبح و شام، سعادت را برایت فراهم
می نماید و تو را از شر شیطانهای انسی و
جنی حفاظت می کند و در تمام روز
محافظت خواهد بود».^(۱)

---

(۱) - غم مخور (ترجمه ای لا تحزن، ص: ۲۶۸).

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟

دکتور نظام الدین نافع می گوید:

«ذکر پروردگار در هر وقت قلب را صیقل و صفا داده و روح را سکون و آرامش می بخشد بالأخص در اول روز که بنده مسلمان عمل روز مره خویش را به ثناء و ستایش پروردگار آغاز نماید و آخر روز عملش را به ذکر و یاد الله - جل جلاله - خاتمه دهد».

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
یکی از سلف گفته است:

«حاجت انسان به اذکار صبح و شام،
بیشتر از حاجت به خوردن و نوشیدن
و لباس است، زیرا خوردن و نوشیدن فقط
برای سیر نگه داشتن شکم است، و لباس
برای پوشش ظاهری، اما اذکار صبح
و شام برای محفوظ ماندن دین و دنیا،
و حتی سبب در امان ماندن زن و فرزند
واقارب.»

چرا باید «اذکار صبح و شام» را ترک نکنیم؟
بله دوست عزیز؛

برتوست که اذکار صبح و شام را ملازمت
و همیشگی نمایی؛ زیرا اذکار صبح و شام ترا
از هر چشم بد وزنند، حسد، سحر و از
شیاطین انسی و جنی محفوظ می دارد. در
حقیقت اذکار صبح و شام کوه استواری است
در مقابل شرهای بزرگ و اضرار مهلک.

ختم فصل دوم

فصل سوم

در این فصل شما اذکار صبح و شام را از کتاب: «الأذکار النبوية، فی الحياة اليومية» می خوانید.

خواندن: آیه الکرسی، سه بار سوره اخلاص و معوذتین به هنگام صبح و شام

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خُبَيْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اقْرَأ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، وَالْمَعُودَتَيْنِ حِينَ تُمْسِي وَحِينَ تُصْبِحُ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ»^(۱).

یعنی: از عبد الله بن خبیب رضی الله عنه روایت شده که گفت:

رسول الله صلی الله علیه وسلم برایم فرمود: چون شب می کنی یا صبح می نمائی، سه بار قل هو الله احد و معوذتین (قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس) را بخوان، ترا از هر چیزی کفایت می کند.

(۱) - رواه أبو داود والترمذی وقال: حدیث حسن صحیح. (صحیح الترمذی

گفتن: «بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»، در صبح و شام

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحِ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءٍ كُلِّ لَيْلَةٍ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِلَّا لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ» وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ: «لَمْ يُصِبْهُ فَجَاءَةٌ بَلَاءٌ». (۱)

یعنی: رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - فرمود: «هر بنده ای که اول هر بامداد و اول هر شب بگوید: به نام الله که با نام او هیچ چیز در زمین و هیچ چیز در آسمان زیانی نمی رساند، و این را سه بار بگوید هیچ چیز زیان به او نمی رساند، این لفظ ترمذی است و در روایت ابی داود: کسی که این کلمات را بامداد و شامگاه بگوید بالای ناگهانی به او نمی رسد».

گفتن سه بار: «اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ» به هنگام صبح وشام

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّهُ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي أَسْمَعُكَ تَدْعُو كُلَّ غَدَاةٍ: «اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ». تعيدها حين تصبح ثلاثاً، وثلاثاً حين تمسى، فقال: إني سمعت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يدعو بهن، فأنا أحب أن أستن بسنته. (۱)

یعنی: از عبدالرحمن پسر ابی بکر صدیق - رضی الله عنه - روایت است که به پدرش گفت: ای پدرم! من می شنوم از تو که در هر بامداد این دعا را می خوانی: «الهی مرا عافیت ده در بدنم، الهی مرا عافیت بده در شنوایی ام، الهی مرا عافیت ده در بینایی ام، الهی پناه می برم به تو از کفر و فقر، الهی پناه می برم به تو از عذاب قبر، نیست معبودی بحق مگر تو». و هر روز در وقت بامداد آن را سه بار تکرار می کنی، و سه بار هم شامگاهان تکرار می کنی. ابوبکر گفت: از رسول الله - صلى الله عليه وآله وسلم - شنیدم که به این کلمات دعا می فرمود و من دوست می دارم که راه او را بگیرم.

(۱) - (صحیح سنن أبی داود ۳/۹۵۹).

گفتن: «یا حیُّ یا قیومُ برَحْمَتِكَ اُسْتَعِیْثُ اُصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، وَلَا تَكِلْنِي اِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ» در صبح و شام

عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - لِفَاطِمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -: «مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَسْمَعِي مَا أَوْصِيكَ بِهِ، أَنْ تَقُولِي إِذَا أَصْبَحْتَ وَإِذَا أَمْسَيْتِ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ اُسْتَعِیْثُ اُصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، وَلَا تَكِلْنِي اِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ». (۱)

رسول الله - صلى الله عليه وآله وسلم - به فاطمه، سیده نساء العالمین، سیده نساء هذه الأمة، سیده نساء أهل الجنة سلام الله علیها فرمود: کدام چیز مانعت می شود از این که بشنوی آنچه را که تو را سفارش به آن می نمایم که در هر بامداد و شامگاه بگویی: ای همیشه زنده، همیشه ایستاده به تدبیر خلاق، طلب فریادرسی می کنم از تو، پس کارهایم همه را به صلاح آور و کارهایم همه به عهده ی خودت است و یک چشم به هم زدن مرا به خودم واگذار نفرما».

(۱) - (صحیح سنن أبی داود ۳/۹۵۹).

خواندن: «سید الاستغفار» در صبح وشام

عن شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «سَيِّدُ الْأَسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ». قَالَ: «وَمَنْ قَالَهَا مِنْ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ». (۱)

یعنی: شداد بن اوس - رضی الله عنه - می گوید: نبی اکرم - صلی الله علیه وسلم - فرمود: «بهترین استغفار، این است که بگویی: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ...». یعنی الهی! تو پروردگار منی، بجز تو معبودی وجود ندارد، تو مرا آفریده ای و من بنده تو هستم. بر پیمانی که با تو بسته ام تا حد توان، استوارم و به وعده ای که داده ای، یقین دارم. از بدی کارهایی که انجام داده ام، به تو پناه می برم. و به نعمتهایی که به من ارزانی داشته ای و گناهیانی که انجام داده ام، اعتراف می کنم. پس مرا مغفرت کن زیرا کسی بجز تو، گناهان را نمی بخشد.

به هنگام صبح و شام گفته شود: «اللَّهُمَّ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكِهِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَه»

ابوبکر صدیق - رضی الله عنه - می گوید: رسول الله -

صلی الله علیه وآله وسلم - فرمودند: صبحگاه و شامگاه

چنین دعا کن: «اللَّهُمَّ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، فَاطِرَ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكِهِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ

إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَه». (۱)

یعنی: «پروردگارا! ای دانای پنهان و آشکار، ای آفریدگار

آسمان و زمین، ای پروردگار و مالک همه چیز، گواهی

می دهم که غیر از تو معبودی نیست، از شر نفس

خویش و از شر شیطان و شرک وی، به تو پناه می برم».

(۱) - الکلم الطیب تحقیق الألبانی برقم ۲۲۰ صحیح (صحیح الترمذی ۳/۱۴۲).

گفتن: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ، وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَآمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي» بِهِ هِنَاكَ صَبْحُ وَشَامُ

عَنْ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ يَدْعُ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ حِينَ يُمْسِي وَحِينَ يُصْبِحُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ، وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَآمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي». قَالَ وَكَيْعُ: يَعْنِي الْخَسْفَ. (۱)

یعنی: ابن عمر - رضی الله عنهما - می گوید: رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - هیچگاه این دعاها را در بامدادان و شامگاهان ترک نمی نمود و می فرمود: خدایا از تو می خواهم عافیت و تندرستی و دوری از ناملایمات در دنیا و آخرت، خدایا از تو می خواهم گذشت و عافیت در دینم و دنیایم و در خانواده و بستگانم و در اموالم. خدایا بپوشان عورت هایم را و مرا ایمن بگردان از ترس هایم. خدایا مرا نگه دار از جلوم و از پشت سرم و از دست راستم و از دست چپم و از بالای سرم و پناه می برم به عظمت و بزرگی و بزرگواریت از این که از زیر پایم خسف شوم و به ته زمین فرو روم (عورت: محلی از بدن که پیداشدنش ناراحت کننده است) و روعات: جمع روعه به معنی ترس است، انسان ترس بسیار دارد از خشم خدا، از دیدن عقوبت و غیره. و این دعا از رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - درسی است برای امتش.

(۱) - (صحیح سنن أبی داود ۳/۹۵۷).

**گفتن: «اللهمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسِينَا
وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ»**

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَصْبَحَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسِينَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ» وَإِذَا أَمْسَى قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: «وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ». (۱)

یعنی: «از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که هرگاه صبح می شد رسول الله صلی الله علیه وآله و سلم می فرمود: «الها! به فرمان تو صبح کردیم، و به فرمان تو روز را به شام رساندیم، و به فرمان تو زنده می شویم و به فرمان تو می میریم، و بر انگیخته شدن بسوی توست» و چون شب می شد همین گونه دعا می نمود، جز در آخر می فرمود: «وبازگشت بسوی توست».

گفتن: «أَصْبَحْنَا عَلَىٰ فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، وَكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ، وَدِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ، وَمِلَّةِ أَبِينَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ»

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا أَصْبَحَ قَالَ: «أَصْبَحْنَا عَلَىٰ فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، وَكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ، وَدِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ، وَمِلَّةِ أَبِينَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ». قُلْتُ كَذَا وَقَعَ فِي كِتَابِهِ. «وَدِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ» وَهُوَ غَيْرُ مُتَّبَعٍ، وَلَعَلَّهُ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ ذَلِكَ جَهْرًا لِيَسْمَعَهُ غَيْرُهُ فَيَتَعَلَّمَهُ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ. (۱)

یعنی: رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - صبح که می شد می فرمود: «صبح کردیم بر فطرت اسلام و کلمه ای اخلاص و دین پیامبرمان محمد - صلی الله علیه وآله وسلم - و ملت ابراهیم مستقیم بر شریعت و مسلمان و من از مشرکان نیستم». امام نووی فرمود که رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - تابع کسی نیست. بنابراین گفتن: دین نبینا شاید بلند فرموده به قصد این که مسلمانان آن را بشنوند و یاد بگیرند.

كُفِّتِنَا: «أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ اللَّهُ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوءِ الْكِبَرِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ فِي النَّارِ، وَعَذَابِ فِي الْقَبْرِ»

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمْسَى قَالَ: أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ اللَّهُ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ» قَالَ الرَّوَايَ: أَرَاهُ قَالَ فِيهِنَّ: «لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوءِ الْكِبَرِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ فِي النَّارِ، وَعَذَابِ فِي الْقَبْرِ» وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ ذَلِكَ أَيْضًا: «أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ اللَّهُ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

یعنی: رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - وقتی که شب می شد می فرمود: «ما به شب داخل شدیم و همه مملوک الله هستیم و همه ای کاینات به شب داخل شدند و همه مملوک الله هستند، و حمد و ستایش ها برای الله است، نیست معبودی بحق مگر الله یکتایی که هیچ شریکی ندارد، برای الله است همه ای کاینات و برای اوست ستایش همه او و بر همه چیز تواناست. پروردگارا! از تو می خواهم خیر و خوشی امشب، هر خیری که امشب باشد و هر خیری که بعد از امشب باشد خیر هردو را از تو می خواهم، و پناه می برم به تو از هر شری که امشب پدید آید و از هر شری که بعد از امشب پدید آید. ای پروردگارم! پناه می برم به تو از سستی و کهنسالی بد (از این که در کهنسالی دچار بیماری بد شود یا دچار معصیت و بدکاری یا دچار پیشامدهای بد شود). پناه می برم به تو از عذابی که در دوزخ فراهم آید و از عذابی که در قبر پیش آید.» و وقتی که صبح می شد به جای اَمْسِینَا می فرمود: اَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ تَا آخِر. (۱)

گفتن صد بار: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ»

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً، حَطَّتْ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ». یعنی: «ابو هریره - رضی الله عنه - می گوید: پیامبر - صلی الله علیه وسلم - گفت: کسی که روزی صد بار بگوید: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ)، (الله را از هر عیب و نقصی پاک می دانم و او را ستایش می کنم) تمام گناهان او بخشیده می شود هرچند به اندازه کف روی دریا باشد». (۱)

(۱) - (رواه مسلم ۴/۲۰۷۱).

گفتن ده بار: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

در روایت صحیح به روایت ابوایوب انصاری - رضی الله عنه - آمده است که رسول الله - صلی الله علیه وآله وسلم - فرمود: کسی که ده بار بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» ثواب آن مانند ثواب کسی است که چهار برده از فرزندان اسماعیل را آزاد کرده باشد.^(۱)

(۱) - (صحیح سنن ابن ماجه ۲/۳۳۱).

ده بار به پیامبر صلی الله علیه و سلم
 درود فرستادن، و گفتن: «سُبْحَانَ اللَّهِ
 وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، وَرِضَاءِ نَفْسِهِ، وَزِنَةِ
 عَرْشِهِ، وَمِدَادِ كَلِمَاتِهِ»

وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا
 أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... «لَقَدْ قُلْتُ بِعَدِّكَ أَرْبَعَ
 كَلِمَاتٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، لَوْ وَزِنْتَ بِمَا قُلْتُ مِنْذُ الْيَوْمِ
 لَوَزَنْتَهُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، وَرِضَاءِ
 نَفْسِهِ، وَزِنَةِ عَرْشِهِ، وَمِدَادِ كَلِمَاتِهِ» (۱).

یعنی: «من چهار جمله را پس از تو، سه بار تکرار کردم.
 اگر نسبت به گفته های امروز تو بسنجند وزن آن
 سنگین تر خواهد شد: الله پاک و منزه است و ستایش
 برای اوست به اندازه ای آفریدگان او و با آن چه او
 خشنود شود و به مقدار وزن عرش او و نوشتن مداد او».

(۱) - (صحیح الترغیب ص ۲۷۳ رقم ۶۵۰).

گفتن: «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ»

معنی آن: «پناه می برم به کلمات کامل الله از شر آن چه آفریده است».

رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرماید: «هر کس شامگاه سه مرتبه آنرا بخواند سختی های آن شب به او ضرری نمی رساند.^(۱)

(۱) - أحمد ۲ / ۲۹۰ والنسائی در کتاب: عمل الیوم واللیلۃ شماره ی ۵۹۰ وابن السنی شماره ای ۶۸، ونگا: صحیح الترمذی ۳ / ۱۸۷، وصحیح ابن ماجه ۲ / ۲۶۶ وتحفه الأخیار ص ۴۵.

آنچه که در شب باید خواند:

عن أَبِي مَسْعُودِ الْبَدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : «الْأَيَّتَانِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَهُمَا فِي لَيْلَةٍ كَفَّتَاهُ». (۱)

یعنی: ابومسعود بدری - رضی الله عنه - می گوید: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمود: «هرکس، دو آیه آخر سوره بقره را در شب بخواند، او را کفایت می کنند».

ختم فصل سوم

فصل چهارم

در این فصل می خوانید که : اوقات اذکار صبح و شام، و آیا به صدایی بلند باشد یا خفیه؟، اگر کسی نمی تواند آنها را حفظ کند، چه کند؟، و آیا می توان اذکار را بدون وضوء خواند؟

چه زمانی اذکار صبح و شام را بخوانیم؟

الف: وقت اذکار صبح: هر شخص باید سعی کند تا اذکار صبحگاه را در محدوده ای (اذان صبح تا ابتدای طلوع آفتاب) بخواند، ولی اگر خواندن آن اذکار از وی فوت شد، او می تواند تا قبل از اذان ظهر آن اذکار را بخواند.

ب: وقت اذکار شام: اذکار شامگاه را از (زمان اذان عصر تا وقت غروب خورشید) بخواند، ولی اگر موفق به خواندن اذکار در آن محدوده نشد، می تواند تا یک سوم از شب آن اذکار را جبران نماید.

زیرا الله تعالی میفرماید: ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ﴾ (سوره ق/۳۹).

یعنی: «و پیش از طلوع خورشید و پیش از غروب، پروردگارت را همراه با ستایش تسبیح گوی.»

خلاصه اینکه: محدوده ی زمانی اذکار صبحگاه عبارت است از: از وقت اذان صبح تا طلوع آفتاب..

و محدوده ای زمانی اذکار شامگاه عبارت است از: بعد از عصر تا هنگام غروب آفتاب.

علامه ابن قیم در ارتباط با این آیه می گوید: «این آیه تفسیر آنچیزی است که در بعضی احادیث آمده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: هر کس هنگامی که صبح می کند و هنگامی که شب می کند فلان چیز و فلان ذکر را بخواند. و مراد از آن یعنی: قبل از طلوع خورشید و قبل از غروب آن، و وقت آن (اذکار) مابین صبح و طلوع آفتاب، و مابین عصر و غروب خورشید است.»^(۱)

و چون در جای دیگر می فرماید: ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْأُبْحَارِ﴾ (غافر/۵۵).

یعنی: «و همراه با ستایش پروردگارت شامگاهان و بامدادان تسبیح گوی» به قولی؛ مراد این است: در دو وقت عصر و بامداد،

و مراد از "عشی" یعنی بعد از عصر و آخر روز، و ابکار یعنی ابتدای روز.

اذکار به صدای بلند بوده باشد، یا خفیه؟

قاعده در خواندن اذکار اینست که باید خفیه گفته شوند. الله تعالی می فرماید: ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ (اعراف ۲۰۵). یعنی: «و پروردگار خود را در دل خویش یاد کن»

علامه ابن قیم جوزی - رحمه الله - می گوید: «یعنی: به طور آهسته و همراه با تأمل و تدبر. این حکمی عام در همه اذکار است؛ اعم از قرائت قرآن، دعاء، تسبیح، تهلیل و غیره».

بله! یادکن باری تعالی را «به زاری و ترس و بدون بانگ برداشتن» یعنی: طوری او را با ترس و زاری یادکن که به خودت بشنوانی پس صدایت را در ذکر بلند نکن زیرا یاد کردن پنهانی، به اخلاص نزدیکتر و به اندیشیدن ممدتر است.

اگر کسی نمی تواند اذکار را حفظ کند، چگونه آنرا بخواند؟

اگر کسی نمی تواند آنرا زود حفظ کند، پس آنرا در روی کاغذی نوشته، سپس آنرا به هنگام صبح و شام بخواند. البته باید با زبانش آنرا تلفظ نماید. والله اعلم

آیا بدون وضوء می توان، اذکار را خواند؟

اشکالی ندارد، و می توان اذکار را بدون وضوء خواند، زیرا عائشه رضی الله عنها روایت می کند که: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ»^(۱). یعنی: «رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در تمام حالاتش الله را ذکر می کرد».

ختم کتاب و لله الحمد.

زمستان: ۱۴۰۰

(۱) - رَوَاهُ مُسْلِمٌ، وَعَلَّقَهُ الْبُخَارِيُّ.

وإني أسأل الله العلي القدير، العليم الحكيم، أن
يبصرنا بأنفسنا، وينفع بما كتبت والله المسؤؤل
أن يوفقنا للالتزام بدينه وتوحيده كما يجب
ويرضى و أن لا يكلنا لأنفسنا.

فهرست مصادر و مراجع

شماره	نام کتاب	نام مؤلف
۱	قرآن کریم	
۲	صحیح البخاری	محمد بن اسماعیل
۳	صحیح مسلم	مسلم بن حجاج
۴	سنن أبی داود	سلیمان بن الأشعث
۵	سنن الترمذی	أبو عیسی محمد
۶	سنن النسائی	أحمد بن شعیب
۷	سنن ابن ماجه	محمد بن یزید
۸	مشکاة المصابیح	خطیب تبریزی
۹	ریاض الصالحین	نووی دمشقی
۱۰	الوابل الوصیب	ابن قیم جوزی
۱۱	مجموع الفتاوی	شیخ الاسلام ابن تیمیه
۱۲	الاذکار	نووی دمشقی
۱۳	حصن المسلم	وهف قحطانی
۱۴	الاذکار النبویة	عبدالله غامدی
۱۵	تفسیر راستین	عبدالرحمن سعدی
۱۶	قطر الولی	امام شوکانی
۱۷	سایت الاسلام	شیخ منجد